

Avui dia hi ha poques escoles (aproximadament una quarta part) que considerin que la sostenibilitat sigui prioritària en el seu projecte educatiu de centre. Si preguntem a qualsevol mestre com es treballen els temes relacionats amb el medi ambient, segurament ens respondrà que a l'escola ja es treballen aquests temes perquè es reciclen les deixalles, es fa una excursió a l'any per tal de conèixer algun espai natural proper, o es tracta algun problema ambiental relacionat amb alguna lliçó del temari (com ara la contaminació o el canvi climàtic). Per tant, l'escola no deixa de ser un reflex del que succeeix en la nostra societat: el medi ambient no és una prioritat.

Vivim immersos en una situació de crisi ambiental que ens obliga a definir de nou l'educació ambiental a l'escola. La sobreexplotació dels recursos naturals a escala global deriva de l'actual model de desenvolupament; la pèrdua de biodiversitat i la greu regressió deriven de l'estat de la superfície i de la qualitat dels espais naturals d'arreu; la contaminació de l'aire, de l'aigua i del sòl deriva en gran part de les males pràctiques econòmiques; la generació indiscriminada de residus i la seva toxicitat deriven del model de consum i de l'impacte ambiental que comporta tractar-los; etc. L'escalfament global del planeta planteja un escenari de difícil predicció, i la manca de sensibilització per part de la població sobre aquestes problemàtiques ambientals és una raó de pes per tenir-les en compte en l'àmbit educatiu i no girar-s'hi d'esquena.

Els canvis socials i la situació de crisi ambiental global fan encarar l'objectiu de l'educació ambiental cap a un model nou. Fins fa pocs anys partíem bàsicament d'activitats de coneixement del medi en què l'observació, el coneixement, la comprensió i la protecció eren el pal de paller. Es realitzaven activitats sobre geologia, boscos, plantes, ocells, rius, platges, espais protegits, etc. Però amb els canvis vertiginosos de les darreres dècades també ens cal saber com ens relacionem amb el medi ambient. No podem reduir l'entorn natural a un magnífic aparador. Ens hem de plantejar com utilitzem

els recursos naturals, com produïm i consumim, quin ús fem de l'aigua, com ens alimentem, quin impacte té la nostra alimentació, quantes deixalles produïm, com obtenim l'energia, quin impacte tenen les nostres accions quotidianes en el medi, etc. Per tant, l'aigua, l'alimentació, el consum responsable, el canvi climàtic, la preservació de la biodiversitat, els residus, l'energia, la mobilitat o la salut també són temàtiques que no podem oblidar si volem educar per a la sostenibilitat a l'escola.

Ens cal saber com ens relacionem amb el medi ambient. No podem reduir l'entorn natural a un magnífic aparador

Així, hem de ser prudents a l'hora de treballar educativament aquesta muntanya de problemes globals. Imagineu-vos les reaccions d'en Grau, un alumne de 12 anys, després d'explicar-li que el canvi climàtic afecta milions de persones causant efectes devastadors per a la humanitat i la Terra i que això no es pot resoldre de forma immediata; bàsicament, aconseguirem l'efecte contrari que volem aconseguir: angoixa, passivitat, conformisme o resignació. L'alumne no voldrà ni sentir-ne a parlar, del medi ambient i dels problemes ambientals que ens afecten. Per què em plantegeu aquest problema global si tot sol no hi puc fer res?

Necessitem un model educatiu possibilista. El coneixement de l'entorn natural i les noves formes de relació que hi establim han de permetre un procés educatiu positiu, de descobriment tant per a alumnes com per a docents, d'oportunitat per a nous aprenentatges, de reformulació del procés educatiu... Un procés que s'aproximi més a la realitat i que deixi de banda aquells models que ens han portat a una visió utilitarista de l'entorn (la qual cosa ens ha portat a la situació actual). Estem prenent consciència que la nostra adaptació a l'entorn és millorable. Cal un model que consideri la sostenibilitat de forma transversal, sense ser una assignatura, i que englobi la totalitat del currículum. Cal un model amb uns principis ètics que posin fi a la visió antropocèntrica del món, que permetin una visió global del món i que despertin un sentit de responsabilitat i solidaritat amb les problemàtiques ambientals que ens afecten. En definitiva, cal una educació reflexiva, crítica amb la realitat i interdisciplinària que se centri en la resolució de problemes i no en l'acumulació de coneixements.

Però bé, per on comencem i on anem? Doncs comencem per les accions puntuals i anem a l'ambientalització de l'escola. Els iniciats en els temes ambientals planifiquem una sèrie d'accions puntuals al llarg del curs escolar lligades a les ciències de coneixement del medi, plantejant certes activitats relacionades amb el currículum escolar, o organitzem sortides a l'entorn natural més proper mitjançant la contractació d'una oferta variada d'activitats d'educació ambiental. Després d'observar les possibilitats que ens ofereix aquest àmbit, se-

gurament comencem a fer-nos nostres certs projectes del centre relacionats amb el medi ambient, com ara un hort ecològic escolar, el compostatge dels residus orgànics de l'escola, o la creació de delegats verds a l'aula (perquè s'ocupin d'apagar els llums o la calefacció per estalviar energia o bé de separar selectivament les deixalles que generem a l'aula, al pati o al menjador).

Els mestres més sensibilitzats i amb motivació per avançar poden promoure la incorporació de l'escola a la Xarxa d'Escoles per a la Sostenibilitat de Catalunya, creada fa pocs anys, o al Programa d'Escoles Verdes, que és un programa amb rotatge al nostre país (un país gens envejable, si observem el panorama comunitari) i que estableix un nou marc de treball per al professorat que vol avançar en l'educació per a la sostenibilitat a l'escola. El Programa d'Escoles Verdes ofereix una programació rigorosa i orientada mitjançant els programes d'acció, crea grups de treball estables formats pels comitès ambientals d'alumnes i mestres, disposa de l'assessorament i supervisió d'agents externs que guien el treball del centre, organitza espais de trobada i d'intercanvi d'experiències entre alumnes i escoles, i disposa de tot un conjunt de recursos educatius per treballar la sostenibilitat a l'aula. Quan l'escola es troba en aquest punt, ja ha incorporat la sostenibilitat en el seu projecte educatiu de centre, és a dir, que la comunitat educativa sap que la sostenibilitat representa una línia estratègica per a l'escola. A partir d'aquí, la motivació per educar per a la sostenibilitat a l'escola ja no és una qüestió

personal d'un professor, sinó que és compartida per un equip de docents. Per tant, l'èxit i la continuïtat d'un projecte ambiental d'aquesta tipologia estan pràcticament garantits.

Les nostres accions educatives de sensibilització ambiental van encaminades a no malmetre l'entorn natural, i per això portem a terme accions prescriptives que no estimulen l'alumnat ni a reflexionar ni a aprendre

En realitat, encara queda força camí per recórrer. L'escola està iniciant un procés que es caracteritza per incloure aspectes ambientals de forma holística en el seu context curricular, educatiu i local, de manera que incorpora continguts conceptuals, procedimentals, actitudinals i metodològics relacionats amb el medi ambient. Apareixen conceptes com "reciclatge" i "recollida selectiva", "biodiversitat", "impacte ambiental", "bones pràctiques", "Agendes 21", "agricultura ecològica", "sostenibilitat", etc., i parlem de "consciència ambiental", "responsabilitat", "solidaritat" o "autonomia". La gestió del centre també canvia: es considera de forma global el seu impacte en el medi ambient, quina energia es fa servir, i com aquesta s'utilitza a l'aula, al menjador o als passadissos del centre; el menjador escolar es gestiona segons principis ambientals i s'hi introdueixen aliments sans, ecològics o locals; els residus que es produeixen es recullen selectivament per tal que siguin reciclats; s'analitza d'on provenen els materials que es consumeixen (des del paper de les fotocopiadores fins als detergents que s'utilitzen per a la neteja); o es planteja un projecte d'escola en què l'alumnat dels diversos cursos dissenya el pati que vol tenir. Amb dedicació, l'escola acabarà esdevenint un entorn educatiu en si mateix. Ara l'alumne no se sensibilitza únicament dels llibres o de les bones lliçons dels mestres, ja que el recurs educatiu més ple de significat és l'equipament (materials, aula, infraestructura, etc.). En aquest sentit, l'alumnat i el professorat

participen en la construcció d'una escola més sostenible adaptada a les necessitats del lloc i del moment.

Recordem que en el marc de les competències bàsiques s'exposa que l'alumnat ha de contribuir a desenvolupar un entorn natural més saludable per tal de col·laborar en la construcció d'un món més sostenible. Però aquest compromís és també un compromís del centre i del professorat? Fins a quin punt considerem que aquest compromís ha estat assolit? Quins recursos humans, educatius o materials hi destinem? Òbviament, cada centre respon de forma diferent a aquestes qüestions. Segons la meua experiència, diversos factors culturals, econòmics, educatius i socials (com ara els missatges confrontats entre la família, l'escola, els mitjans de comunicació, la publicitat i la societat) no permeten que l'alumnat i el professorat avançin cap a una visió clara de la sostenibilitat. Així, actualment, les nostres accions educatives de sensibilització ambiental van encaminades a no malmetre l'entorn natural (no malgastem aigua, no generem tantes deixalles, anem amb bicicleta per no contaminar, no comprem productes que contaminin, etc.), i per això portem a terme accions prescriptives que no estimulen l'alumnat ni a reflexionar ni a aprendre. Pensem que pel fet de dur a terme aquestes accions ja som ecològics, fins que un dia llencem una deixalla on no toca i ens sentim culpables. Llavors, hem reduït la sostenibilitat a un conjunt de normes en lloc de considerar-la una oportunitat per descobrir com podem viure millor amb el medi. Per tant, fins que no passem de fer accions que no malmetin l'entorn a fer accions que el beneficiïn o l'afavoreixin, no hauré fet un salt qualitatiu.

Per a més informació, podeu consultar la pàgina web del Programa d'educació per al desenvolupament sostenible del Gironès (<extra.girones.cat/educacioambiental>).

Josep Rabasseda i Sánchez
Educador Ambiental de l'Àrea de Medi Ambient del Consell Comarcal del Gironès
josep.rabasseda@girones.cat

educat

Bloc de la revista *Educat*

Des de PrisMa Edicions Psicopedagògiques et volem mantenir informat i et volem oferir de primera mà els articles que anem publicant en la revista, a més de notícies, vídeos, entrevistes, arxius d'àudio i molts altres recursos relacionats amb el món de la psicopedagogia.

Per això, en el bloc d'*Educat* tens un espai de debat perquè tant els lectors com els autors de la revista hi pugueu dir la vostra.

Subscriu-te!

www.educat.cat/bloc